



MAX ŠVABINSKÝ: PODOBIZNA SVATOPLUKA ČECHA
Z ROKU 1900.

ROČENKA DOBROČINNÉHO KOMITÉTU V BRNĚ

CHUDÝM DĚTEM

Ve prospěch chudých dětí českých škol brněnských

ROČNÍK XLIV.

O SVATOPLUKU ČECHOVI

Uspořádala

HANA HUMLOVÁ

1932

Nákladem Dobročinného komitétu v Brně

Vytiskla knihtiskárna a nakladatelství Pokorný a spol. v Brně

*Všecka práva literárních prací, uveřejněných
v této ročence, jsou vyhrazena
autorům*

Památce

SVATOPLUKA ČECHA

k 25. výročí úmrtí

23. února 1908

Dušičky v lese.

Čechovy povídky, arabesky a humoresky náležely v sedmdesátých a osmdesátých letech k nejoblíbenější četbě českého vzdělanstva, které před příchodem psychologického realismu milovalo nade vše společenskou drobnokresbu dickensovského rázu. Mírná pohoda prosy čechovské, kde se oblaky melancholie a snění prodírá vlahé slunce laskavého humoru a léčivé satiry, okouzlovala i prostého i vyběračného čtenáře, kdežto znalec se upřímně a právem podívoval bezpečné kresbě typických postavíček, provedené několika úspornými tahy, náladě nanesené jenom lehkým dotykem štětce akvarelistova, jemnosti a důmyslu komposice, občas až překvapující uměleckou subtilitou. Ale dnes se k těmto spanilým a prostým prosaickým knihám Čechovým dávno již čtenářská přízeň nevrací: společenský svět v nich zobrazený nejen zastaral, nýbrž přímo zmizel, ať to bylo patrimoniální úřednictvo na venkovských dvorcích, ať drobné měšťanstvo a umělecká bohéma v staré Praze; hroty satiry ztratily proto ostří a řešené problémy přestaly býti nadobro aktuálními; humor Čechův, založený na úsměvu a nikoliv na groteskním šklebu dnes ovládajícím, zdá se býti příliš krotkým. Není snad již daleko doba, kdy se do těchto děl, tak autentických pro dobu našich dědů a otců, zabere kulturní dějepisec a ocení, jak hodnotnými mravoličnými dokumenty jsou tyto světlé a teplé obrázky ztracených dob, zapomínaných společností i literaturou.

Zcela neočekávaně se znovu setkáváme s jednou feuilletonistickou črtou Čechovou, na niž autor sám jistě nekladl valné váhy, ale v níž se od začátku zalíbilo německým překladatelům: proč asi se právě Čechovy *Dušičky v lese*, ztlumočené po německu ostatně již v letech devadesátých (1892 v *Politik* a 1896 v *Arbeiter-Zeitung*),

octly v Pickově propagačním výboru *Symfonie války* i ve stejně pacifickém souboru Anny Auředníčkové *Tucet českých vyprávěčů?* Přes pozdní projevy v *Modlitbách k Neznámému* a v cyklu *Do světa širého* hledali bychom básníka *Adamitů*, *Žižky*, ale i *Pisní otroka*, sotva mezi apoštoly světového odzbrojení a při veškeré mnohotvárnosti Čechových feuilletonů i arabesek stěží bychom se nadáli, že tam najdou pováleční hlasatelé mezinárodního míru žádoucí výraz smýšlení protivojenského a dokonané shody všeevropské.

Arabesku *Dušíčky v lese* napsal Svatopluk Čech pro dušíčkový feuilleton Národních listů r. 1881, kde byl právě tehdy jako besídkář a redaktor zavázán; ačkoliv občas sám ironisoval psaní cituplných povídek vánočních neb dušíčkových, přece nepohrdl několikrátě touto formou, spojující možnosti volného feuilletonu a dějové novely. Právě zde se mu toto sloučení povedlo, a spokojen v celku se svou náladovou črtou, mohl jí po šesti letech (1887) zařaditi do Topičova souboru *Humoresek, satir a drobných črt*, odkud přešla pak do XV. svazku *Sebraných spisů*; že by jí sám byl kdy přisuzoval význam zvláštní a že by byl nějak zdůrazňoval její tendenci, není nikde doloženo.

Improvisační vznik náladového feuilletonu jest naráz patrný ze slohové nejednotnosti, vyrovnané lyrickými obraty dovedného stylisty: po dušíčkové, zprvu ironické, ale v zápětí sentimentální causerii o městských hřbitovech a o opuštěných hrobech následuje lyrický obraz ztraceného a bezejmenného rovu tří vojáků z pruské války v podzimním lese; teprve pak houstne teskná listopadová nálada, zachycená mistrně melodickým odstavcem o odumírajícím a klesajícím listu, v epický, povídkový výjev, jak stará chudobná květinářka klade ze své nůše, určené na prodej, na tento propadávající se hrob neznámých vojinů krásný věnec, myslíc na ztracený rov svého syna, padlého při okupaci bosenské. Jsou to jenom dvě stránky, na něž básník prosou načrtal dušíčkový výjev z beznadějného a přece zbožného života opuštěné stařeny, nacházející nad hrobem cizích vojáků tajemné

a osvobozující spojení s duší svého hochy, který, rovněž válečná oběť, odpočívá v daleké cizině, ale kolik vnitřního pohybu jest vloženo do dramatických gest květinářky, vybírající věnec, uvolňující proud slz, modlící se, žehnající rov těmi křížky a belhající se pak dále do soumraku a do trvalé beznaděje! A protějškem ke graciousnímu odstavci o listu, křepčícím při posledním letu, »šelestivý tanec duchů na ztraceném hrobě«, uzavírá Svato-pluk Čech svou dušičkovou arabesku mráкотně duchovým viděním:

»Podivně šelestí suché listí vánkem probuzené kolem hrobu. Jsou to snad tři duše mateřské, oblétající ozdobený hrob svých miláčků? Jsou-li to, vyjme jistě některá z toho věnce nejkrásnější květ a zaneše jej i s tou slzou, třpytící se na něm, daleko, daleko na jih, na jiný opuštěný, neznámý hrob.«

Vystupňovaný lyrismus, který dovede citové vzrušení promítnouti a zkonkrétniti náladovým obrazem mocné sugestivnosti, slučuje ve slohovou jednotu obě závažná místa skladby, závěr náladového obrazu o opuštěném hrobě a konec výjevu povídkového, přeneseného tajemně do sféry duchové. Společný motiv šelestícího listu se vrací tu i onde, tam jako symbol marnosti lidského života, neodvratně propadajícího zmaru, tuto jako podobenství lásky, nad smrt silnější. A tu se ocitáme u samého nervu dušičkové arabesky, která by byla beze sporu získala, kdyby byl odpadl feuilletonistický vstup, vzniklý patrně dříve, než skutečná inspirace tvůrčí sestoupila na autora. Na rozdíl od tlumočnicků, kteří v *Dušičkách v lese* hledají především pacifickou elegii, slučující vojáky padnuvší pod různými prapory v zemích od sebe vzdálených a vytržené stejně krutě a nespravedlivě z přirozené jednoty rodinné, slyšíme z črty jako hlavní motiv síly přímo inspirační, oslavu mateřské lásky, tak častou u básníka nezapomenutelné epizody Bártova syna *Ve stínu lípy*. Nejsou to mráкотně postavy vojáků, které si nad ztraceným hrobem za soumraku dušičkového podávají ruce, snad z protestu proti válce, vojevůdcům a mocnářům, nebo dokonce překonávajíc rozdíl národností, krve a

státu (čehož v črtě Čechově, mluvící o čtyřech českých vojínech, vůbec není). Nikoliv: jsou to čtyři matky, jež tu splývají v mráкотném objetí, rozumějice si a těšice druhu druhu: »Ach, což ta láska mateřská — přes časy, přes hrob hoří — neumražíš ji na horách — neuhasiš ji v moři!«

A tento základní prvek citový jest v Čechových *Dušíčkách v lese* nerozlučně spojen s motivem jiným, rozvedeným nejprve náladově, s motivem opuštěného hrobu v lese a v dáli. Jest to oblíbený elegický motiv Svatopluka Čecha, jež básnicky prožil a vyjádřil ještě dříve, než r. 1877 — čtyři léta před naším feuilletonem — spočinul jeho drahý otec ve vzdáleném a osamělém hrobě bukovinském: již r. 1874 přinesly debutní *Básně* úsečnou skladbičku *Hrob v lese* s refrainem »nízký v lese rov, kříž březový«; r. 1878 zaplál tento motiv smělymi barvami východního exotismu v úchvatné elegii *Na hrob Havlasův*; a nedlouho před *Dušíčkami v lese* otiskl Čech volnou parafrazi Whitmanovy písně *Lesní hrob*; snad z čítanek známá elegická básnička J. G. Seidlova *Mrtvý vojáček*, utanuvší z dětských vzpomínek v myslí básníkově, spolupracovala tu motivicky. Takto vpracoval básník do své pietní a slohově vybroušené črty dušíčkové zároveň náladovou představu elegickou i citový akord hluboce tkvějící ve zkušenosti srdce a nadobro překonal příležitostnost námětu, jež by byla vystačila jen na feuilleton. Není však jisté proti tendencím Svatopluka Čecha, shledává-li potomstvo po půl století v jeho *Dušíčkách v lese* ještě tendence jiné, pacifické a protiválečné. Jest to jenom důkazem vnitřní obsažnosti a výrazové sugesce drobného mistrovského dílka, vzniknuvšího patrně z diktátu chvíle a z novinářské povinnosti, ale za neočekávané účasti básnické inspirace.

Obsah:

Max Švabinský: <i>Podobizna Svatopluka Čecha z roku 1900</i>	
Petr Kříčka: <i>Chudým dětem (báseň)</i>	5
Svatopluk Čech: <i>Napomenutí (báseň)</i>	6
Jaromír Borecký: <i>Svatopluk Čech (báseň)</i>	7
Otokar Fischer: <i>Německý »Hanuman«</i>	8
V. Flajšhans: <i>O knížce »Svat. Čech«</i>	14
Vladimír Frída: <i>Dopisy Svatopluka Čecha Jaroslavu Vrchlickému</i>	16
L. Grossmannová-Brodská: <i>In memoriam</i>	25
Jiří St. Guth-Jarkovský: <i>Rozpomínky</i>	27
Jos. Hais Týnecký: <i>Ve stínu lípy</i>	30
Růžena Jesenská: <i>Svatopluk Čech</i>	33
Jos. Kalus: <i>Mé verše a Svatopluk Čech</i>	36
Jan Karník: <i>Malá vzpomínka na velké lidi</i>	39
Ant. Klášterský: <i>Svatopluku Čechovi (báseň)</i>	43
Pavla Kříčková: <i>Děti a básníci</i>	44
Arne Novák: <i>Dušičky v lese</i>	47
Josef Páta, Praha: <i>Svatopluk Čech mezi Slovany</i>	51
Ant. Pitourová: <i>Svatopluk Čech, miláček Moravy a Vesny</i>	61
Karel Pleskač: <i>Svatopluk Čech. (Hrstka dat životopisných)</i>	64
Gabriela Preissová a Božena Viková-Kunětická: <i>Dva pozdravy</i>	67
Fr. S. Procházka: <i>Lešetínský kovář</i>	68
Marie Příleská: <i>Svatopluku Čechovi (báseň)</i>	71
Jan Rokyta: <i>Svatopluku Čechovi k 21. únoru 1906 (báseň)</i>	72
Vilma Sokolová: <i>Z ruky do ruky</i>	75

Ferdinand Strojček: <i>Osudové rozhodování v životě Svatopluka Čecha</i>	81
F. X. Svoboda: <i>Svatopluk Čech v mých vzpomínkách</i>	87
Vinc. Vávra: <i>Svatopluk Čech, jeho pohádka O čarovném pavouku a idyla Sníh</i>	91
Jos. Vejvara: <i>Svatopluk Čech a lokálkář Národních listů</i>	96
Jan Voborník: <i>Klenoty Svatopluka Čecha</i>	104
Sida Volfová: <i>Vzpomínka jako sen</i>	107
Hana Humlová: <i>Váženým čtenářům</i>	110